

LATIJN LES 8

8.1 Plusquamperfectum Passief

(In deze les zullen we bij de coniunctivus-vormen steeds de klemtoon aangeven!)

De vervoeging van de pqp pss is makkelijk. Zeker als u eerst nog eens even in les 5 hebt gekeken naar de *prf pss*.

Kijken we bijvoorbeeld eens naar het werkwoord vocare.

vocatus est = hij werd geroepen, hij is geroepen (geworden). Dit is de *prf pss*.

vocatus erat = hij was geroepen (geworden) Dit is de *pqp pss*.

Nemen we het werkwoord mittere.

missus est = hij werd gezonden, hij is gezonden (geworden) *prf.pss*.

missus erat = hij was geroepen (geworden) Dit is de *pqp.pss*.

Tenslotte het werkwoord crucifigere.

crucifixi sunt = zij werden gekruisigd, zij zijn gekruisigd (geworden) Dit is de *prf pss*.

crucifixi erant = zij waren gekruisigd (geworden) Dit is de *pqp pss*.

Voorbeeld: Iesus a militibus crucifixus erat = Jezus was door de soldaten gekruisigd.

Oefenopdracht 1

vertaal: (imponere = zetten op)

- Servus a domino vocatus erat.
- Titulus a Pilato scriptus erat.
- Corona imposta erat a militibus.
- Puellae a matre missae erant.
- Duces a hostibus territi sunt.

8.2 Leesopdracht

We lezen verder in lijdensgeschiedenis, namelijk **Johannes 19: 6-15**

U mag als u er echt niet uit komt, mag u spieken in uw **Bijbel**.

Maar eerst moet u nog wat nieuwe woorden leren.

• magis = zeer (bijw.)	• desuper = van boven
• unde = vanwaar?	• datum = ppp van dare =geven
• responsus = antwoord	• propterea = daarom
• loqueris = u spreekt	• exinde = van toen af
• potestas, mv. potestates = macht	• amicus = vriend
• dimittere = loslaten	• hora sexta = het zesde uur
• ullam potestatem = enige macht	• tolle = neem weg!, breng weg!

- 6 Cum (toen) ergo vidissent (gezien hadden) eum pontifices, et ministri, clamabant, dicentes: crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: accipite eum vos, et crucifigite eum enim (want) non invenio in eo causam.

LATIJN LES 8

- 7 Responderunt ei Iudaei: nos legem habemus, et secundum (volgens) legem debet mori (sterven), quia (omdat) Filium Dei se (Zichzelf) fecit.
- 8 Cum (toen) ergo audisset (gehoord had) Pilatus hunc sermonem, magis timuit.
- 9 Et ingressus (dep.) est praetorium iterum: et dicit ad Iesum: Unde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei.
- 10 Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris (dep.)? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te?
- 11 Respondit Iesus: Non haberes (u zou hebben) potestatem adversum (tegen) me ullam, nisi tibi esset (zou zijn) datum desuper. Propterea qui tradidit me tibi, maius (groter) peccatum habet.
- 12 Exinde quaerebat Pilatus dimittere eum. Iudaei autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. omnis (een ieder), qui se regem facit, contradicit Caesari.
- 13 Pilatus ergo cum (toen) audisset (gehoord had) hos sermones, adduxit foras Iesum: et sedit pro tribunali (rechterstoel), in locum, qui dicitur Lithostrotus, Hebraice autem Gabbatha
- 14 Erat autem parasceve (voorbereiding) Paschae, hora quasi (ongeveer) sexta, et dicit Iudaeis: Ecce rex vester.
- 15 Illi autem clamabant: Tolle tolle crucifige eum. Dixit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam (zal ik kruisigen)? Responderunt pontifices: Non habemus regem nisi Caesarem.

8.3 De coniunctivus (2) *praesens actief, coniunctivus.*

	persoon	vragen	bangmaken	zenden	horen
ik	1-e ps ev	vocem	terream	mittam	audiam
jij/u	2-e ps ev	voces	terreas	mittas	audias
hij/zij	3-e ps ev	vocet	terreat	mittat	audiat
wij	1-e ps mv	vocemus	terreamus	mittamus	audiamus
jullie/u	2-e ps mv	vocetis	terreatis	mittatis	audiatis
zij	3-e ps mv	vocent	terreant	mittant	audiant

Wanneer gebruiken we de coniunctivus?

Dit is een pittige uiteenzetting! Probeert u vooral niet dit in één keer te begrijpen!

Lees het regelmatig nog een door!

In een hoofdzin.

- **coniunctivus, praesens actief**

- Om een **wens** uit te drukken: Deus omnia bona tibi det.
Moge God u al het goede geven.
- Bij een **aansporing**: Laudemus Deum = Laten we God loven.

LATIJN LES 8

- Bij een **aansporing** : **Invocem Deum** = Laat ik God aanroepen.

De coniunctivus, die een *aansporing* uitdrukt, komt *alleen* maar voor in aansporingen gericht tot de 1-e ps ev /mv. en de 3-e ps ev/mv.

- **coniunctivus, perfectum actief**

- **Gebiedende wijs** met *niet*.

Aan de imperativus wordt het liefst geen ontkenning toegevoegd. Daarom gebruikt men van de con.prf. 2-e ps.ev /mv. met *ne*.

ne videris = kijk niet! (ev); *ne riseritis* = lach niet! (mv)

- Bij een **mogelijkheid**: **Aliquid dixerit** ... iemand zou kunnen zeggen ...

Hoe komt de coniunctivus prf. tot stand?

1-e ps ev: *viderim* = vid (prf.-stam) + **eri** + m,
dus: *viderim*, *videris*, *viderit*, *viderimus*, *videritis*, *viderint*

- **coniunctivus, imperfectum actief**

- **onwerkelijkheid**: **Si id scirem, dicerem** = Als ik het wist, zei ik het.

Hoe komt de con. imp. tot stand? **voca-re-m**, **voca-re-s**, **voca-re-t**, **voca-re-mus**, **voca-re-tis**, **voca-re-nt**. Zo gaan ook de andere stammen!

Let op de m.k.-stammen: *dicerem*, *diceres*, *diceret*, *diceremus*, *diceretis*, *dicerent*

- **coniunctivus, plusquamperfectum actief**

- **onwerkelijkheid**: **Si id scivissem, dixissem**. Als ik het geweten had, had ik het gezegd.

Hoe komt de coniunctivus pqp. tot stand?

scivissem = sciv (prf.-stam) + **isse** + m (uitgang 1-e ps ev)
misissimus = mis (prf.-stam) + **isse** + mus (uitgang 1-e ps mv)

In een bijzin

- Coniunctivus na **cum**, en **ut**
- De coniunctivus wordt ook gebruikt na *cum* in de betekenis van “toen, nadat of omdat”
en na *ut* in de betekenis van “opdat of om te”

Haec cum dixisset Iesus ... = Nadat Jezus dit gezegd had ...

Cum ergo Pilatus vidissent eum pontifices, et ministri ...

Toen dan de overpriesters en de dienaren Hem gezien hadden ...

Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem ...

Toen Pilatus dan dit woord gehoord had ...

Let op: i.p.v. *audivisset* vindt u ook dikwijls *audisset* (een verkorte vorm!).

LATIJN LES 8

... *ut* *lesum dimitteret* = ... opdat hij Jezus vrij zou laten
 ... om Jezus vrij te laten

Edimus ut viv**a**mus = wij eten om te leven (**e**dere = eten, **v**ivere = leven)

Maar... **E**dimus *ne* mori**a**mur = Wij eten om *niet* te sterven.

Onthoud verder:

- De *con prs* van esse (zijn) is: sim, sis, sit, simus, sitis, sint;
- De *con imp* van esse (zijn) is: essem, esses, esset, esse**m**us, esse**t**is, essent.

Oefenopdracht 2

Vertaal: (custodire = bewaken)

- Laud**e**mus Deum.
- Quaeram te, D**o**mine.
- ... ut cognosc**a**tis quia (dat) in eo nullam causam invenio.
- Dux, cum haec dixisset, exivit.
- Si audivisses, didicisses. (didic- = prf -stam van discere = leren)
- Pater servos misit, ut filios qua**e**rerent.
- Duces mil**i**tes misserunt, ut oppidum custodirent.

Welke werkwoordsvormen staan in de coniunctivus? (Geen klemtoon aangegeven!)

- videamus, vocamus, vocetis, audiant, scit, terreat, erat
- videris, essent, viderunt, laudet, esse, audiam, misissent, vocarent.

8.4 Augustinus

Augustinus werd geboren op 13 november 354 in een welgestelde familie te Thagaste in het tegenwoordige Algerije, waar zijn vader bestuurder was. Hij stierf op 28 augustus 430 als bisschop van Hippo Regius, een havenstad niet ver van Thagaste, vandaar dat Augustinus de bijnaam draagt Bisschop van Hippo. Als kind gaf hij al blijk van een bijzondere intellectuele begaafdheid. Hij kreeg een opleiding in de grammatica en retorica en bracht het tot een zeer goede beheersing van het Latijn. De Griekse taal kende hij alleen passief en het Hebreeuws was hij niet machtig. Wat hij in zijn geschriften over de Griekse filosofie en de Heilige Schrift zegt, stamt voornamelijk uit Latijnse bronnen. Zo leerde hij de platoonse filosofie uit Latijnse vertalingen kennen. Augustinus is dan ook vooral een Latijnse denker. Het keerpunt in zijn leven is de bekering tot christen in 386.

Augustinus heeft veel boeken geschreven. De meest bekende zijn wel:

Confessiones en **De Civitate Dei**

LATIJN LES 8

Confessiones wordt meestal vertaald met "belijdenissen". Er is echter ook een andere vertaling mogelijk.

Confessiones kan ook heel goed vertaald worden met: "lofprijzingen".

Het is misschien wel een betere vertaling, want de eerste zin uit de "Belijdenissen" luidt: Groot zijt Gij, o Heere, en zeer te **prijzen**.

De Civitate Dei. Is "de" het lidwoord dat bij de titel hoort, zoals sommigen het ook over **de** Confessiones hebben?

Nee, "de" is een Latijns woord, het is een voorzetsel dat hier vertaald moet worden met "over". De titel is in onze taal: "Over de Stad (Staat) Gods"
Waar heeft Augustinus deze titel vandaan gehaald?

"gloriosa dicta sunt in te civitas Dei" lezen we in de Latijnse vertaling van Psalm 87 vers 3.

gloriosa dicta sunt in te civitas Dei
zeer heerlijke dingen gesproken zijn over u stad Gods

8.5 Samen lezen

Samen lezen we een gedeelte uit het eerste boek van de **Confessiones**.

Leest u eerst de tekst door. Bekijk de werkwoordsvormen en de naamvallen goed. Er staan woorden tussen die u nog niet geleerd hebt! Lees de tekst vervolgens nog een keer. Bedek de vertaling. Als u iets niet meer weet spiekt u even. Formuleer goede zinnen. Schrijf deze op en controleer deze m.b.v. de vertaling die u bij de antwoorden vindt.

Woorden die u moet leren: virtus, mv virtutes = sterkte, macht; superbus = hoogmoedig; resistere = wederstaan; aliqua = een of andere; excitare = opwekken; delectare = vermaken, genoegen doen

Liber I (boek 1) , **caput 1** (hoofdstuk 10) (Aan het einde van de les vindt een vertaling)

Magnus es, Domine, et laudabilis valde: magna virtus tua, et sapientiae
groot u bent Heere en prijzenswaardig zeer groot macht Uw en voor wijsheid

tuae non est numerus. et laudare te vult homo, aliqua portio creaturae
Uw niet is een getal en prijzen U wil de mens een deel van schepping

tuae, et homo circumferens mortalitem suam, circumferens testimonium
Uw en de mens die ronddraagt sterfelijkheid zijn die ronddraagt het getuigenis

peccati sui et testimonium, quia superbis resistis: et tamen laudare
van zonde zijn en het getuigenis dat hoogmoedigen hij wederstaat en toch prijzen

te vult homo, aliqua portio creaturae tuae. tu excitas, ut laudare te
U wil de mens een deel van schepping Uw U wekt op opdat prijzen U

delectet, quia fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum, donec
hij heeft lust omdat U hebt geschapen ons tot U en onrustig is hart ons totdat

requiescat in te.
het rust vindt in U

LATIJN LES 8

Opmerkingen:

- **Domine** = vocativus (aangesproken persoon) van **Dominus**
- In de tweede regel komt u “vult” tegen. De complete vervoeging van het werkwoord luidt: (prs.) volo, vis, vult, **volumus**, vultis, volunt.
De vervoeging van het imperfectum luidt: vole**bam**, vole**bas**, vole**bat**, enz.
De perfectum-stam is: volu
- circumferens komt van circumferre; ferre = dragen De volledige vervoeging van ferre luidt: (prs): fero, fers, fert, **ferimus**, fertis, ferunt.
Het imperfectum luidt: fere**bam**, fere**bas**, fere**bat**, enz.
De perfectum-stam is: tul.
Hopelijk had u in de gaten dat circumferens een ppa was.
- delectet is de prs act con. Deze coniunctivus wordt veroorzaakt door *ut*.
requiescat is de prs act con. Deze coniunctivus wordt veroorzaakt door *donec*.

Opdracht 1

Vertaal: (imperare = o.a. bevelen; imponere = zetten op, erat imposita = was gezet)

1. Deus omnia bona tibi det.
2. Quaeramus Deum.
3. Pilatus imperavit ut Iesus dimitteretur.
4. Nescis quia potestatem habeo crucifigere te ?
5. Sapientiae Dei non est numerus.
6. Deus superbis resistit.
7. Deus excitat, ut laudare eum delectemus.
8. Inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.
9. Tamen laudare eum volumus.
10. Servi vinum tulerunt.
11. Titulus a Pilato scriptus erat.
12. Corona capiti Jesu imposita erat a militibus.

8.6 We lezen samen verder in de Confessiones.

Leer eerst deze woorden.

Ga op dezelfde wijze tewerk als bij de vorige tekst (8.5)

- *utrum* geeft aan dat er een vraag volgt.
- prius = eerder
- invocare = aanroepen
- quis = wie
- enim = want
- aliud ... pro alio = de ene ... in plaats van de andere
- quomodo = hoe
- credid- = prf.-stam van credere = geloven

LATIJN LES 8

Da mihi, Domine, scire et intellegere, utrum sit prius: invocare te an
Geef mij Heere te weten en te begrijpen wat is eerder aan te roepen U of

laudare te, et scire te prius sit an invocare te. sed quis te invocat
te prijzen U en (of) te kennen U eerder is of aan te roepen U maar wie roept U aan

nesciens te? aliud enim pro alio potest invocare nesciens.
die niet kent U? het ene (wezen) want in plaats van een ander hij kan aanroepen terwijl hij niet weet

an potius invocaris, ut sciaris? quomodo autem invocabunt,
of mogelijk U wordt aangeroepen opdat U gekend wordt hoe dan zij zullen aanroepen

in quem non crediderunt?
in wie niet zij hebben geloofd?

Opmerkingen:

- In de eerste zin “Da ...te” treft u tweemaal een werkwoord in de coniunctivus aan, namelijk *sit*. Het gaat om een *indirecte vraagzin*. Later hoort u daar meer van.
- *sciaris* staat ook in de coniunctivus. Dit komt door *ut*.
sciaris = 2-e ps ev prs pss con
Ik laat het u zien!
sciris = 2-e ps ev prs pss; *sci-a-ris* = 2-e ps ev prs pss *con*
dus: *sciar*, *sciaris*, *sciat*, *sciamur*, *sciamini*, *sciantur*
Die tussengeschoven a wijst in de prs. altijd op een coniunctivus. Behalve bij de werkwoorden op *-are*.
De 2-e ps ev prs pss con van *vocare* is: *vocaris*.
- U kwam ook *potest* tegen. *Potest* betekent *hij kan*. Alle vormen (prs.) zijn: *possum*, *potes*, *potest*, *possumus*, *potestis*, *possunt*.
Alle imp-vormen zijn: *poteram*, *poteras*, *poterat*, *poteramus*, enz.
- Tenslotte. In de laatste zin stond *invocabunt*. Het betekent: zij *zullen* aanroepen. Dat is een *toekomende tijd*. Daar zullen we in het resterende deel van deze les aandacht aan besteden.

8.7 Weer een nieuwe tijd, de futur.

Ik zal komen; wij zullen vluchten. Beide zinnen staan in de futur, afgekort fut.

In de onderstaande tabel vindt u de verbuiging van *fut*.

	persoon	vragen	bangmaken	zenden	horen
ik	1-e ps ev	voca bo	terre bo	mittam	audiam
jij/u	2-e ps ev	voca bis	terre bis	mittes	audies
hij/zij	3-e ps ev	voca bit	terre bit	mittet	audiet
wij	1-e ps mv	voca bimus	terre bimus	mittemus	audiemus
jullie/u	2-e ps mv	voca bitis	terre bitis	mittetis	audietis
zij	3-e ps mv	voca bunt	terre bunt	mittent	audient

LATIJN LES 8

Voorbeelden:

nescient	= zij zullen niet weten	respondebo	= ik zal antwoorden
laudabit	= zij zullen prijzen	dicent	= ik zal zeggen
dabunt	= zij zullen geven	audiam	= ik zal horen

We hebben hier audiam vertaald met: *ik zal horen*
 audiam kan ook vertaald worden met bv. *moge ik horen*.
 Dit is ook het geval met mittam. Het kan betekenen: *ik zal sturen* of *moge ik sturen*.

Oefenopdracht 3 Vertaal:

- scient; do; mittis; dabo; mittes; respondebunt.
- laudabitur; vocabimur; terrebuntur
- Invocabimus Deum.
- Invocemus Deum.
- Ibi magna templa videbimus.

Opdracht 2

milia = duizenden; timere = vrezen; iudicare = rechtdoen; gentes = hier: heidenen
 lavare = wassen; petere = o.a. bidden ; transibunt = zij zullen voorbijgaan

1. scient ; laudabo; mittetis; dabit ; videbimus
2. Laudabimus Dominus.
3. Laudemus Dominum.
4. Milia populi non timebo.
5. Dominus iudicabit populum suum.
6. Gentes nomen Domini timebunt.
7. Lavabo manus meas.
8. Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt?
9. Et ego dico vobis: petite, et dabitur vobis; quaerite et invenientis.
10. Donum amicorum laudabitur.
11. Caelum et terra transibunt: verba autem mea non transibunt.
12. Pater servos misit, ut filios quaerent.
13. Dux milites misit, ut oppidum custodirent.

Maak nu de extra oefening!
Bij deze les moet u dat zeker doen!

Dit was een pittige les! Ga niet verder als u de les niet grondig kent!

LATIJN LES 8

Antwoorden oefenopdrachten

Opdracht 1

- De slaaf was door de heer geroepen.
- Het opschrift was door Pilatus geschreven.
- De kroon was door de soldaten opgezet.
- De meisjes waren door de moeder gestuurd.
- De aanvoerders zijn door de vijanden bang gemaakt.

Oefenopdracht 2

- Laten wij God prijzen.
- Moge ik U zoeken, Heere. / Laat ik u zoeken, Heere.
- ... opdat u weet dat ik in Hem geen schuld vind.
- De aanvoerder ging weg, toen hij dit gezegd had.
- Als je het gehoord had, had je het geleerd.
- Vader stuurde slaven, om zijn zoon te zoeken.
- De aanvoerders stuurden soldaten om de stad te bewaken.
- **videamus** (prs con), **vocetis** (prs con), audiant (prs con), terreat (prs con), videris (prf con), essent (imp con), laudet (prs con), audiam (prs con) misissent (ppp con), **vocarent** (imp con)

Samen lezen (een mogelijke vertaling)

Groot bent U, Heere en zeer prijzenswaardig; groot is Uw macht en voor Uw wijsheid is geen getal. En de mens wil U prijzen, de mens een deel van Uw schepping, ja de mens, die zijn sterfelijkheid met zich omdraagt en met zich omdraagt het bewijs van zijn zonde en het bewijs dat U de hoogmoedigen wederstaat: en toch wil de mens, een deel van Uw schepping, U prijzen. U wekt hem op dat het zijn lust is U te prijzen, want U ons hebt geschapen tot U en ons hart is onrustig, totdat het rust vindt in U.

Geef mij, Heere, te weten en te begrijpen, wat eerder is: U aan te roepen of U te prijzen; en of U te kennen eerder is of U aan te roepen. Maar wie roept U aan, die U niet kent? Want in plaats van het ene Wezen kan hij een ander aanroepen, terwijl hij niet weet. Of wordt U mogelijk aangeroept, opdat U gekend wordt? Hoe zullen zij dan aanroepen, in wie zij niet geloofd hebben?

Oefenopdracht 3

- hij zal weten; ik geef; jij zendt; ik zal geven; jij zult zenden; zij zullen antwoorden.
- hij zal geprezen worden; wij zullen geroepen worden; zij zullen bang gemaakt worden.
- Wij zullen God aanroepen.
- Laten wij God aanroepen.
- Daar zullen wij grote tempels zien.

LATIJN LES 8

Antwoorden opdrachten

Opdracht 1

1. Deus omnia bona tibi det. **God geve u / jou al het goede.**
2. Quaeramus Deum. **Laten wij God zoeken.**
3. Pilatus imperavit ut Iesus dimitteretur. **Pilatus beval dat Jezus vrijgelaten moest worden.**
4. Nescis quia potestatem habeo crucifigere te? **Weet U niet dat ik macht heb U te kruisigen?**
5. Sapientiae Dei non est numerus. **Voor Uw wijsheid is geen getal.**
6. Deus superbis resistit. **God werderstaat de hoogmoedigen.**
7. Deus excitat, ut laudare eum delectemur. **God wekt (hem) opdat het zijn lust is U te prijzen.**
8. Inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. **Onrustig is het hart totdat het rust vindt in U**
9. Tamen laudare eum volumus. **Toch willen wij hem prijzen.**
10. Servi vinum tulerunt. **De slaven hebben wijn gebracht.**
11. Titulus a Pilato scriptus erat. **Het opschrift was door Pilatus geschreven.**
12. Corona spinis capiti Jesu imposita erat a militibus.
De doornenkroon was door de soldaten op het hoofd van Jezus gezet.

Opdracht 2

1. scient = zij zullen weten
laudabo = ik zal prijzen
mittetis = jullie zullen zenden
dabit = hij zal geven
videbimus = we zullen zien
2. Laudabimus Dominum. **Wij zullen de HEERE prijzen.**
3. Laudemus Dominum. **Laten wij de HEERE prijzen.**
4. Milia populi non timebo. **Ik zal niet vrezen voor duizenden van het volk.**
5. Dominus iudicabit populum suum. **De HEERE zal Zijn volk rechtdoen.**
6. Gentes nomen Domini timebunt. **De heidenen zullen de naam des HEEREN vrezen.**
7. Lavabo manus meas. **Ik zal mijn handen wassen.**
8. Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt?
Hoe zullen zij dan aanroepen in wie zij nie hebben geloofd?
9. Et ego dico vobis: petite, et dabitur vobis; quaerite et invenientis.
En ik zeg u:"Bid en u zal gegeven worden, zoek en u zult vinden.
10. Donum amicorum laudabitis. **Jullie zullen het geschenk van de vrienden prijzen.**
11. Caelum et terra transibunt: verba autem mea non transibunt.
De Hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen niet voorbijgaan.
12. Pater servos misit, ut filios quaerent. **Vader heeft zijn slaven gestuurd om zijn zonen te zoeken.**
13. Dux milites misit, ut oppidum custodirent. **De aanvoerder heeft soldaten gestuurd om de stad te bewaken.**